

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEFSKI POKRAJINI

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal (Cassella postale) Videm 186 -
- Poštni čekovni račun (C/c postale) Videm, št. 24/7418

N A R O Č N I N A :
Za Italijo: polletna 300 lir -
letna 500 lir - Za inozemstvo:
polletna 600 lir - letna 1000 lir
- Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25.— lir

Leto XIII. — Štev. 5 (254)

UDINE, 16 - 31 Marca 1962

Izhaja vsakih 15 dni

panorama

PO POTI NAŠIH PREDNIKOV

Karnija je po geografski legi, kostumih in socialni strukturi več ali manj podobna naši Slaviji. Tudi tam je venčpart ljudi primorana emigrirati v estero, če se čejò preživiti. Tudi karnijske čee sreeujemo po vseh italijanskih mestih, kjer delajo kot gospodinske pomočnice. Iz vsega tega bi človek mislil, da je tam slabo kot pri nas, a temu ni tako. Tam stojijo no malo buojš, zaki se znajo organizirati in imajo tudi svoje domače ljudi, ki skrbijo za progres njih zemje. Dodati moramo še, da imajo Karnijci najstarejšo koperativo v Italiji, ki šteje nič manj kot 12.000 članov (soci). Ze iz tega sklepamo, da so Karnijci napredni ljudje in polni iniciative. Njihova koperativa ima več kot 100 filial raztresenih po vseh vaseh in mestih Karnije, Zeleznega kanala in Kanalske doline. Eno filialo ima celo v naši zakotni Reziji. Karnijska koperativa je dobro razvila tudi mlinsko industrijo in poseduje poleg tega tudi «pastificio» v Tolmezzu, ki je eden največjih v Furlaniji.

Vseh 27 komunov Karnije je vključenih v «Karnijsko skupnost» (Comunità Carnica). V okviru tega organizma, ki je bil uradno ustanovljen takoj po tej zadnji vojni na pobudo njihovega senatorja znanega geologa in profesorja Michele Gortanija, razpravljajo in rešujejo vsa važnejša domača ekonomska vprašanja. Ta ustanova ima svoj sedež v lastni palači v Tolmezzu in za gradnjo tega so dali svoj kontribut vsi karnijski komuni. Podobno ustanovo z lastnim statutom, ki je povezovala vse komune smo imeli tudi pri nas pod Beneško Republiko. Zdi se, da je on. prof. Gortani, ki je temeljito preštudiral našo zgodovino in na široko pisal celih 60 let o naši zemji, posnel tudi naše takratne skupnosti, ki so se imenovala «banke», za ustanovitev «Comunità Carnica».

Mi pa vsegà tega danes nimamo, ne moremo in ne moremo se spraviti v nobedno koperativo, da ne govorimo o kajšni skupnosti. Ni dugo od tega, da so nekateri naši izvoljeni konsilirji skušali sestaviti pripravljalni odbor za ustanovitev sličnega organizma, kot ga imajo Karnijci in v ta namen so poslali odprto pismo vsem komunkskim možem furlanske Slavije. V

(Nadaljuje na 4. strani)

VASI NA POBOČJU KOLOVRATA NAJBOLJ PASIVNO PODROČJE

NI ZASLUŽKA IN DOHODKI KMETIJ SO NEZNATNI — DAJATVE VISOKE ZA KOT ROBEC VELIKE KOSE ZEMLJE — SPLOŠNO NEZADOVOLJSTVO IN NENEHNO ZAPUŠCANJE DOMOV — V ZADNJIH DESETIH LETIH SE JE ŠTEVILO LJUDI ZMANJSALO ZA VEČ KOT POLOVICO — OBLASTI PRAV NIČ NE SKRBE ZA TE UBOGE VASI OB KONFINU — UPANJE NA IZBOLJSANJE V OKVIRU DEZELE FURLANIJA - JULIJSKA KRAJINA

Telikrat, in čas je bil, posvečamo nekaj prostora v našem listu vasem, ki leže na pobočju Kolovrata in ki tvorijo komun Dreka ali Drenklja. Naj kar takoj povemo, da je to najpasivnejše področje na vzhodu vzdolž obmejnega pasu.

Ni mogoče soditi težkega stanja samo iz razpoloženja ljudi, ki so po naravi resni toda včasih nezaupljivi, ker so vedno živeli v zapuščenosti in osamljenosti — a znajo biti tudi pristržni, gostoljubni in plemeniti — ampak iz stvarnega življenja, ki je skrajno trdo in včasih celo nemogoče. Odgovorne oblasti nočejo videti ne slišati ničesar o tem, kot da bi ne bila njihova dolžnost nekaj ukreniti, da bi se tem ljudem vsaj delno pomagalo na boljše.

Teritorij dreškega komunja se razprostira na obronku Kolovrata ob državni meji in njegove vasi so razvrščene v kolobarju kakor v kakem amfiteatru. Meri okoli 1400 ha; dober del senožeji posedujejo kmetje tudi onkraj meje na južnem pobočju Kolovrata. Po večini je to zelo malo rodovitno svet: na 1200 ha agrarno-gozdne površine odpade samo 8 procentov na orno zemljo, ki jo obdelujejo z lopato in motiko, 60-65 procentov na travnike in pašnike, približno 15 procentov na tenkodebelni gozd in grmičevje in okoli 10-12 procentov na nerodovitno površino. Ves teritorij leži na povprečni morski višini od 680 do 800 metrov; povprečna strmina zemljišč je 45 do 50 procent.

Komun sestavlja 16 vasi in zaselkov in sicer: Peternel (315 m nad morjem) in Paruh (373 m), ki ležita na dnu doline; Obenije (522 m), Obranki (582 m), Prapotnica (624 m), Zavrt (635 m), Ocnabrdo ali Ovšjebrdo (648 m) in Trušnje (663 m), ki leže sredi južnega pobočja Kolovrata; Dreka ali Drenklja (725 m), Trinko (730 m), Laze (745 m), Kras, kjer je tudi sedež komunja (751 m), Stoblank ali Volbenk (754 m), Cuoder ali Coder (755 m), Klobučarji (757 m) in Kraj (806 m), vse te vasi ležeče v zgornjem predelu Kolovratovega pogorja, nad katerimi se razprostirajo gladki in travnati obronki.

Potemtakem je obdelana površina razkosana na zelo male dele zemlje, ki se zdijo veliki kot robci. Obdelovanje zemlje je zelo ručno. Dež neprestano odnaša zemljo iz njiv nižje in kmetje jo morajo vsako toliko časa zopet

znesti nazaj, ker je strmina tako velika, da ni mogoče v njivah napraviti grede z razori. Sedaj si lahko vsakdo predstavlja koliko truda zahteva tista ped obdelane

zemlje in še prav posebno, če pomislimo, da je treba vse tovore — gnoj, zemljo, seme, drva, pridelke — znesti na hrbtu. In to v upanju, da ne uničijo pridelkov toča, suša ali druge vremenske nepravilike, ker drugače ne bo še pesti fižola.

Lahko je torej ugotoviti, da so na teh kmetijah dohodki, čeprav je letina dobra, nedopovedljivo majhni. Toda davki, človek bi skoraj ne verjel, so zelo visoki, lahko rečemo, da so včasih skoraj enaki onim, ki jih plačujejo v stokrat

Vojmir Tedoldi

(Nadaljuje na 4. strani)

KRATKE DOMAČE NOVICE

FURLANIJA PLACUJE PREVEČ DAVKOV

Furlanija plačuje v primerjavi z dohodki drugi pokrajin Italije najbolj visoke davke. Furlani so že po naravi zelo pošteni ljudje in zato prijavijo svoje dohodke do pičice, kar se kaj takega ne dogaja v drugih pokrajinah. Naši ljudje pa tudi ne protestirajo dosti, kar jim naložijo, molče in plačajo, pa čeravno mora masa ljudi emigrirati v inozemstvo, od koder pošiljajo svoje prihranke, ki predstavljajo glavni vir dohodkov Furlanije. Iz približnih kalkulacij, ki so jih napravili tozadevni uradi, zgleda, da prinaša furlanska sezonska in permanentna emigracija okoli 18 milijard lir na leto. Tako visokega zneska rimes iz inozemstva niso zabeležili v nobeni drugi pokrajini Italije.

6 MILIJARD LIR ZA NOVO INDUSTRIJO V TRSTU

V kratkem bodo ustanovili v industrijski coni v Zavljah (Zona industriale di Zaule) pri Trstu novo velikansko fabriko, ki bo producirala fina semenska in industrijska olja ter moko iz stisnjenejnega semena za živalsko in človeško prehrano. Celotne investicije za to fabriko bodo znašale 6 milijard lir, ki jih bodo delno

krili s posojilom iz «fondo di rotazione» za Trst. Samo okoli 40% produktov te fabrike bo šlo na italijanski trg, vse ostalo pa bodo eksportirali v Avstrijo, Jugoslavijo, Turčijo in Grčijo. Fabrika bo nosila ime L.I.S.O. (Lavorazione integrale semi oleosi).

Kdaj bodo tudi pri nas napravili kakšno fabriko? Kaj ni nikjer nobenega fonda za ustanovitev kakšne industrije tudi v naši «Zona di confine»?

KJE JE FURLANIJA PO SVOJEM DOHODKU

Severna Italija, posebno v «regioni» Lombardija, Piemonte, Liguria in Emilia, beleži največji dohodek na osebo. To je naravno, saj so tu koncentrirane skoraj vse italijanske industrije in tudi kmetijstvo je tako razvito, da konkurira z vsemi ostalimi pokrajinami Italije. Temu moramo še dodati, da tudi trgovina izredno dobro cvete, posebno v Lombardiji, kjer je Milan — svetovna metropola trgovine — in Liguriji s svojim pristaniščem Genova, ki je med največjimi v Evropi in ima zato, lahko rečemo, monopol pomorskega prometa ne samo Italije, ampak tudi srednje severnih držav Evrope.

Tudi Furlanija spada Severni Italiji in zato bi človek mislil, da

so njeni dohodki visoki. A ni tako, dohodki Furlanije so med najnižjimi in sicer nižji kot je povprečni dohodek posameznika vse Italije.

Evo nekaj statističnih podatkov v zvezi s povprečnim letnim dohodkom (na osebo):

Vsa Italija . . . L. 286.304

Severna Italija . . . L. 377.492

Furlanija pa samo L. 222.719

Furlanija je torej bolj uboga kot je «in media» reddito v vsej Italiji in za 165.000 manjši kakor je drugod v Severni Italiji. Če bi odšteli «rimesse», ki jih pošiljajo domov emigranti, kakšen bi bil praznoprav resnični «reddito» Furlanije?

NOVICE IZ JUGOSLAVIJE

SLOVENJI SPARAJO. Leta 1961 so Slovenji vložili (depozitali) v Sloveniji v hranilnice (casse di risparmio) 24 milijard dinarjev. Koliko smo jih mi Slovenji v Furlaniji?

INDUSTRIJA V SLOVENIJI raste vsako leto za kakšnih deset procentov. Preca ne bo v Sloveniji nobednega večjega kraja, tako velikega kot naš Spjatar, ki ne bi imel eno ali več fabrik.

EXPORTACIJON ELEKTRIKE iz Jugoslavije je zelo velika. V Evropi je samo Švicera pred Jugoslavijo v exportaciji električne industrije. Tudi Italija kupuje in jo bo kupovala v nekaj letih še več.

FURLANSKI PRODUKTI NA LJUBLJANSKEM SEJMU. V Ljubljani bodo od 11. do 20. maja izlagali furlanske produkte. Kamera od komercija v Vidmu zbira tiste trgovce in tiste industrialce, ki bodo izlagali v Ljubljani.

NAJDALJSI MOST NA SVETU iz zelezobetona so zgradili čez reko Donavo pri Novem Sadu. Njegov lok meri 261 metrov in zato je najdaljši most take vrste na svetu.

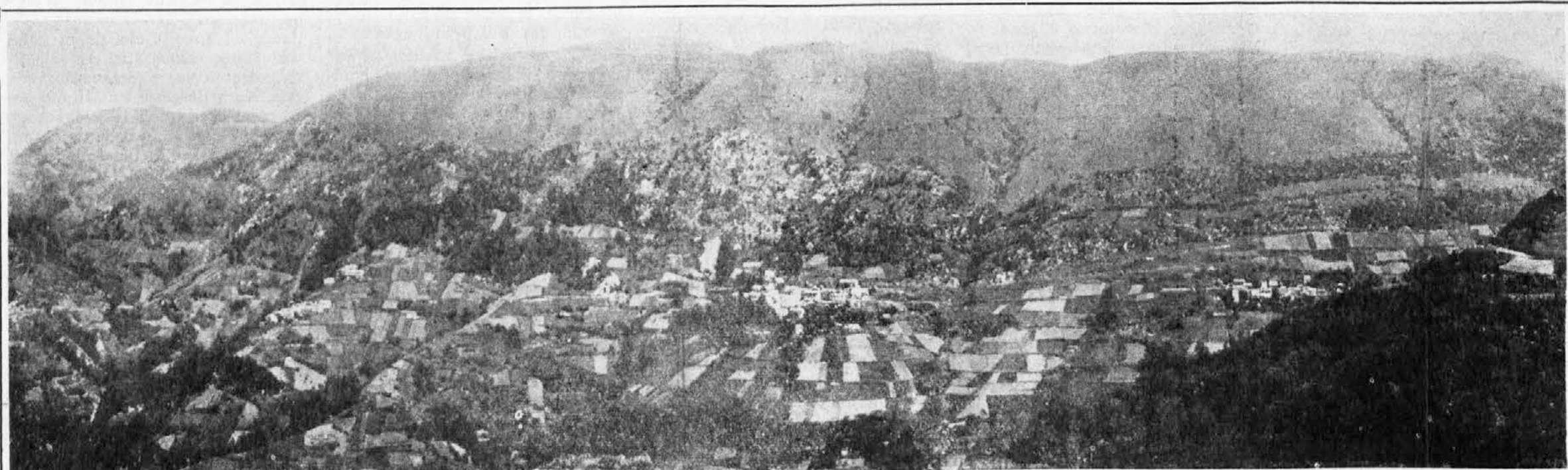
V KOJSKEM V BRDIH pripravljajo vse potrebno za montažo fabrike za produkcijo sadnih sokov (succhi di frutta). Lastnik fabrike je šola v Kojsem, makine je podarila mednarodna organizacija UNICEF.

V SLOVENSKEM PRIMORJU, ISTRI IN KVARNERU gradijo 36 modernih turističnih objektov s 5000 posteljami, ki bodo dograjeni do začetka letošnje turistične sezone.

JUGOSLAVIJA EXPORTIRA HLADILNIKE. Mariborska fabrika hladilnikov (frigidierjev) «HIMO» je v mesecu februarju exportirala 1.000 hladilnikov. Največ jih je exportirala na Polsko.

ZA INKREMENT KMETIJSTVA NA GORENJSKEM bodo investirali eno in pol milijard dinarjev, ki bodo takole razdeljeni: za rejo bekonov, za nove farme kokoši, za nakup makin, goveje živine ter gradnjo velikih kooperativnih hlevov.

V JESENISKI ZELEZARNI so meseca februarja producirali čez 27.000 tonelaj jekla.

KOLOVRATOV POGORJE: krasno in mogočno, zgodovina ga smatra za varuha in zaščitnika naše mile Slavije. Oko občuduje ne samo vasi in zaselke, ki predstavljajo privlačno panoramo, ampak tudi male njive — prave rutice skrbno obdelane zemlje — iz katerih vsako leto voda odnaša zaradi velike strmine še tisto malo zemlje in kmetje jo morajo z velikim trudom s koši spet znesti nazaj.

GRUPPO DEL KOLOVRAT: Agile e maestoso, è stato indicato dalla storia quale tutore e protettore della nostra amata Slavia. L'occhio rimira non solo le borgate e borgatelle che disegnano il fascinoso panorama ma anche i piccoli campicelli — veri fazzoletti di terra accuratamente lavorata — sui quali ogni anno, a causa delle erosioni, i montanari sono costretti, con la gerla, dal basso a riportar su faticosamente la terra.

SV. LENART

Mladi puobji že dougo želijo imjeti svoj kampo za nogomet (calcio), za katjerega se jih interesira vsak dan več. Sadà hodijo igrati sem in tja, a vadit se nimajo kje. Komun je vzel na znanje tisto potrebo in sklenil kupiti kos sveta, ki ga bojo preuredil v kampo. Ta prastor mjeri 6300 kvadratnih metrov in bo koštu okuol enega milijona lir.

UTANA. Komun je sklenil, da se dajo postrojiti šuolski lokali v Utani. Tista djela bojo koštala nekaj nad pol milijona lir.

KRAVAR. V apalt so dali zadnja djela nove šuole v Kravarju, ki ga je preuzela nekšna impreza iz Cedada. Tisto djelo bo koštalo 1.900.000 lir.

JESICA. Po ljetnem shodu direktivnih obdjelovalcev zemlje so imenoval v Jesici novo direcion. Za predsednika je bil izbran Lino Klinac, ki je preuzel mesto Edoarda Rutarja, zaki je ta pustil zavoj družinskih zadržkov.

DREKA. Dosedanji komunski sekretar Romano Ferrarin je bil trasferit v komun Socchieve v Karniji. Na njegovo mesto je parš Roberto Mattei, ki je bil do sada u službi u Socchieve.

FOJDA. Pretekli tjeđan so parpejali u domačo vas posmrtno ostanke minatorja Bruna Zanuttija, ki se je smartno ponesreču u Franciji. Star je bil komaj 41 ljet an je djelu u tisti državi že 14 ljet

kot minator. Zapušča ženo Pec Vilmo an dva otroka, ki sta stara 5 an 3 ljeta. U času, ko je djelu u minjerah, se je duakrat hudo ponesreču, tretjikrat pa je na žalost zgubu življenje. Pogreba se je udeležila velika truma ljudi.

IZ GORISKIH BRD

Dne 13. maja se bo pri gradu v Vipolžah v Brdih zbrala mladina iz Slovenije, Italije in Avstrije na veličanstnem zborovanju pod geslom: «Mir in prijateljstvo». Na to zborovanje bo prišlo na tisoče slovenske mladine iz Trsta, Goriške in Koroške ter vseh krajev Slovenije. Prišla bo pa tudi mladina iz naših krajev, ki se že navdušeno pripravljajo za to zborovanje. Povsod so prijave že v teku. To bo prvi tak mladinski praznik, da se bo slovenska, italijanska in avstrijska mladina med seboj spoznala in bo brez dvoma ustvarila ozračje razumevanja, prijateljstva in sodelovanja.

Iz Nadiške doline

JAVNA DELA V PODBONESCU

Končno bojo le uredil nekaj vodovodov in narbuji potrebnih vseh po tarkaj prošnjah, ki so jih nardil domačini. Voda je za vsakega človeka življenskega pomena, še bui pa za kumeta, zaki jo muora dajat tud' žvini. V nekatjerih vaseh je takuó slaba, da se ljudje zarjes boje za svoje zdravje, v drugih je spet zviraló daleč in muorajo zgubjati tarkaj dragačaja za jo parnesti damú, po nekatjerih krajih jo v poljetnim cajtú tud' zmanjka. Za podboneški komun, ki ima nekaj čez petdeset vasi, so bli vodovodi nimar velik problem. Sadà pa zgleda, da se bo morebit le dalo rešit tisto uprašanje v okviru «Zelenega plana». V teh dneš so dali za sistemacijo vodovoda v Landarju, Ofjanu, Arbeču in Zapotoku kuaž 6 milijonov lir. Za Arbeč so dali en milijon, za ostale pa 4.900.000 lir.

ŠPETER

Komunski odbor (giunta comunale) je sklenil, da se bo muoru v kratkem sestati konsěj. zaki imajo za diskutirat nekaj zlo važnih problemov. Na «ordine del giorno» bo apalt gradnje nove srednje šuole, povečanje števila taksijev, sprejem v službo novega komunskega impiegata, ureditev novega britofa in še nekaj drugih argumentov, ki interesirajo sekretarja in druge komunske impiegate.

V teh dneš so začel z djeli, de bojo spravili v ordin komunske cješte. Asfaltirali bojo tud' plac pred cerkvijo. V apalt so dal tud' djela kanalizacije v Bjačah, ki so še brez njih. Komun bi muoru napraviti še pouno djel, a zaenkrat, takuó kot zgleda, ne bojo nardil poleg povjedanih djel nič drugega.

Iz komunskih statističnih podatkov je razvidno, da je v tem momentu vpisanih 2.030 votantov (991 mož in 1039 žensk). Od zadnjega pregleda sem se je število votantov zmanjšalo za deset.

Za predsednika komisije za davke je bil imenovan geom. Mario Manzini.

SMUČARSKÉ GARE NA MATAJURJU. Zgleda, da naša mladina ni preveč zainteresirana za zimski šport - za smučanje. Kar so ble prejšnjo nedeljo smučarske gare na Matajurju, je blo videti prú malo naših, blo pa jih je dosti iz Trsta, Gorice, Cedada in Slovenije. Teh gar se ni udeležil nobedan naših, čeglih so druga ljeta paršli na dobra mesta pri točkovanju. Zaki tuó? Odgovor ušafala pripravljén kovček, a smrt ji je preprečila to pot. Hana bo ostala v lepem spominu, saj je bila nam vsem v zgled za mirno sožitje na vasi.

IZ IDRIJSKE DOLINE

V lovski (jagrovski) sekciji so bile pretekli tjeđan votacioni, da so zbrali pet konsilirjev in dva revizorja kontov. V konsil so bili votani: Romano Makorič, Silvano Zucchia, Bruno Magnan, Gino Lessica in Angelo Terliker; za revizorje kontov pa Fiorenzo Bordon in Fiorenzo Lesa. Novi konsil je potlé izbral za predsednika sekcije Romana Makoriča.

STARA GORA. Prejšnjo nedeljo okuol pounoči so domačini ušafal ob robu cješte, ki peje pruoť Stari gori, močno ranjeno domačinko 52 ljetno Angelino Koson. Preca so jo odpejali v špitau v Cedad, kjer je čez dva dni umrla zavoj ran, ki jih je imela na glavi. Ranka je živjela sama in se je preživljala z djelom, ki so ji ga dajali okuoliški kmetje. Bla je dobra djelevka in zatuó so jo vsi radi imjel.

CALA V IDRIJSKI DOLINI. Pričel so z djeli na cješti, ki peje iz naše vasi v Staro goro. Za tisto djelo je stato dau 2 milijona lir kontributa.

Iz Kanalske doline

Zelo veliko nezadovoljstvo je zavládalo med našimi ljudmi, ko so zvedeli, da je državna šumska uprava prevzela upravo vseh gozdov, ki jih je prej upravljala ustanova «Ente Tre Venezie», in da odslej zato verjetno ne bodo imeli pravice do letne sečnje drv. To pravico so domačini imeli že več stoletij in skozi ves ta čas jim jo ni nihče skušal kratiti. V vseh vaseh so se domači ljudje združili in posvetovali kakšne korake bodo morali napraviti, da preprečijo izvedbo ukrepov, ki jih namerava država povzeti v škodo domačega prebivalstva. Sestavili so tudi odbor izvedencev, ki bo globoko proučil zadevo in, v kolikor nam je znano, bo odpotovala v kratkem delegacije v Rim, da bo obrazložila vladi to zadevo.

Kot znano, se je večkrat skušalo v teh zadnjih tridesetih letih, posebno v povojnih letih, odvzeti prebivalcem Kanalske doline pravico do sečnje drv in pred nekaj leti je zadeva prišla tako daleč, da je moral priti v Kanalsko dolino sam namestnik notranjega ministra, da bi uredil zadevo. Čeravno jim je ta takrat zagotovil, da jim nihče ne bo ozvzel teh pravic, danes se ti poskusi ponavljajo.

O tej zadevi bomo bolj na široko pisali, ko bomo imeli več podatkov na razpolago. Zaenkrat ne moremo potrditi drugega, kot to, da tisti ukrepi predstavljajo nov korak državnih oblasti v škodo tu živečega prebivalstva.

TRBIZ. Prejšnji mesec se je v naši občini rodilo 8 otrok, umrli sta dve osebi in bila je ena poroka. Rodili so se: Adriano Marchioro, Graziella Di Maglio, Donatella Dell'Osa, Marzia Vuerich, Riccardo Della Mea, Eleonora Tributsch,

Iz Terske doline

Na pobudo «Ente Provinciale del Turismo» so se prejšnji tjeđan zbrali v palači Belgrado eksponturističnih organizacij naše province, de so diskutirali kako narditi za valorizirati Tersko in Krnahtsko dolino. Poleg tjeđh so bli preženti še predsednik od provincije, šindik iz Cente in iz Nem in advokat Capolozza, predsednik turistične «Pro Loco» iz Lignana.

Ze večkrat se je govorilo, de bi se dal v Terski dolini razviti turizem, zaki so tam v Zavrhu jame, ki so štjete med najljepše in največje v Italiji. Ma to bi tjelo koventati dosti narditi za priti do tega škopa. Predusem na koventu dobrá cješta, ke na dēj možnost dostopa tekaj iz Cente kot iz Njem.

Tipana

Po zadnjih dogodkih, ko so na komunú diskutirali celo noč bilanco za leto 1962, je komunski odbor (giunta comunale) praktično prišel v krizo, ker je njen član Renato Tomasino (Kolar) iz Brezej glasoval proti. In tudi Benjamin Bombardir iz Prosnida se je skoraj umaknil, ker se za komunske reči noče več interesirati. Troštajmo se, da se pri nas ne bo zgodilo tako kot v Tavorjanu, kjer je več konsilirjev odstopilo z šindikom na čelu, a če ne bodo šli dakordo tudi pri nas ni drugega pričakovati kot komisarja, da bo prišel administrirat komun, ker tako ni mogoče iti naprej. V večini se že dolgo časa gledajo kot psi in mački in zato prav lahko rečemo, da imamo dva komunska konsilija: enemu načeljujeta šindik Viktor Noacco in njegov nečak Tinut Berolič, drugemu pa Fortunato Tomasino (Bel) iz Viskorše.

Ljudje niso kontenti gledati teh komedij na komunú, volili so moze, od katerih so nekaj več pričakovali, a na žalost je tako, kot smo prej povedali. Komun administrirajo še nimar po starem sistemu, po sistemu podeštator in komisarjev in o vseh rečeh odloča le par ljudi. Zadnja diskusija o bilanci nam je to jasno pokazala in pokazala je tudi kakšen je pravi obraz šindika, ki je večkrat skušal prekiniti intervencije nekaterih konsilirjev, ki so posegli v debato v zvezi z odobritvijo bilance za leto 1962.

«Volk dlako menja, a ne nava-do» (il lupo cambia il pelo ma non il vizio), lahko bi rekli.

Videmska demokracija kristjana je sita tipanskih facend, da ne govorimo kako jih je sita tudi pre-

fektura. V Vidnu bi želeli videti v Tipani energičnega in kompetentnega šindika in takšnega vidijo v personi Fortunata Tomasina iz Viskorše, ker je mlad, politično dobro podkovan in inteligenťen. Zdi se, da provincialno vodstvo D.C. sili sedanjega šindika, da bi odstopil, a ta o tem noče ničesar čuti. Hočejo, da bi odstopil tudi zaradi tega, ker sta v komunú izvoljena stric in nečak (šindik je stric Tinuta Beroliča), kar po zakonu ni dovoljeno. In prav bi bilo torej, da bi odstopil in dal mesto drugemu, ki nima nobenih sorodstvenih vez z drugimi upravniki. V slučaju našega šindika je vse polno sorodstvenih vezí v komunú: komunska impiegata Marija Berolič je njegova nečakinja, konsilir in do včeraj še «revisore dei conti» Tinut Berolič je njegov nečak, predsednik E.C.A. Primo Sabotič (Čufič) je njegov «fjoč», «giudice conciliatore» Bepo Noacco (Sinikič) je njegov brat in če bi še bolj globoko gledali, bi konstatirali, da je komun skoraj izključno v rokah njegovih sorodnikov (parentela). Fiumicino, kot vsi vedo, so imenovali «l'aeroporto dei parenti», mi pa lahko rečemo, da je Tipana «il comune dei parenti dei miei parenti» (komun žlahte od žlahte naše žlahte).

GORENJA CERNEJA. Ljetos no će začeti z djeli za asfaltiranje cješte, ki peje iz Sv. Jervša v našo vas. To djelo to će koštati cjerke 8 milijone lir.

UZJUNT. Večjo part soute za nardit novo cjerku, ki stoji nad vasjo, so poslali emigranti iz Germanije. Poslali so okuol 4 milijone lir.

Poleg tega bi muorli buojše sistemirati jentrado v jame anu napejati razsvetljavo v njej. Za intant so sklenil, da bojo dal asfaltirat cješto, ki od križišča pri Sv. Osvaldu na peje u Zavrhu. To djelo no će narditi s fondi, ki na jih će dati a dišpozicijon provincija.

Kar to riguardá jame same v Zavrhu so nardili parvi prožet po tikerem naj bi za njeno parvo sistemacjón spendali okuol 25 milijonov lir. Za mjeti te soute pa bojo muorli kostituiri posebno «società per azioni», ki naj bi preuzela inkarik za storti narditi usé djela po prožetu.

Na tej riunioni so diskutirali še kako to bi muorli storti za valorizirati zgornjo Tersko dolino, Tanameja anu dolino Bjelega potoka. Kle te usé pouno hiš praznih zvuj tega, ki judje so šli po svjetu daleč na djelo. Če bi dali a dišpozicijon rát soute za jih pokomodatí, bi lahko vse te hiše postale «pensioní» ali počitniške hiše za jih dati po ljete na fit judem iz velikih centrov.

Iz Rezjanske doline

Komun je sklenil vzeti pri «Cassa Depositi e Prestiti» posojilo v znesku 36 milijonov lir, kar bo služilo za bitumiranje nekaterih komunskih cest. Prožet za to delo so tudi že odobrili. To delo je nujno potrebno, ker komunske finance ne dovoljujejo, da bi imeli v službi še naprej štiri cestarje, ki so potrebni za vzdrževanje vseh cest. Ko bodo ceste asfaltirane bodo cestarje odslovili in kadar bodo potrebne popravila bodo najeli delavce. To posojilo bo komun odplačeval 30 let in z interesi vred bo plačeval letno 1.800.000 lir, kar je polovico manj kot pa vzdrževanje cest danes, ki stane preko 3.500.000 lir letno. S tem ne bodo samo prihranili precej milijonov, ampak bodo tudi ceste boljše in brez prahu, kar je neobhodno potrebno v naših krajih, ki smo v razvojni fazi turizma.

Poleg tega je provincialna administracija prevzela nase vse stroške za asfaltirat cesto, ki pelje iz Rezjute po dolini do Ravence. Tako bomo imeli že letos, saj upamo, da bo tako, vse ceste urejene in asfaltirane.

Sekcija za bonifikacijo gorskih krajev «Karnijske skupnosti» bo z državnim pristankom dala zgraditi nov obrečni nasip v dolini na kraju mosta in razpotja pri Osotanih. To delo bo stalo čez 3 milijone lir.

NA KRATKO POVEDANO

REZJUTA. Najmanjši komun videmske province je Rezjuta. Po zadnjih ugotovitvah ne doseže 400 prebivalcev. Ali se sploh splača vzdrževati tako majhen komun?

UCJA. Zvedeli smo, da bodo letos na pomlad popravili pot, ki pelje iz Učje na prelaz Krnico. To cesto so nardili še med prvo svetovno vojno, a je postala nerabna, ke je ni nihče vzdrževal.

MALAMAZERJE. U kratkem bojo napejali telefon tud u to vas, ki leži nekaj kilometrov delč od Cente, visokó u brjegu.

VIDEM. V dvorani «Brosadola» v Vidmu je prof. Lino De Marchi v svoji zadnji konferenci ilustriral lik jugoslovanskega Nobelovega nagajenca (premio Nobel za literaturo) Iva Andrića in njegovo premjano djelo «Na Drini most».

AHTEN. Dobili smo novega fajmoštra. Paršú je iz Ruonca an se piše Elio Traccogna. Doma je iz slovenskih vasi nad Fojo.

NOVICE IZ TRZASKEGA

Pred dnevi je Slovensko gospodarsko združenje poslalo provincialnim turističnim ustanovam in trgovskim zbornicam (Camere di Commercio) Vidma, Gorice in Trsta «Predlog za razvoj turizma» v vseh treh provincah. Enak predlog so poslali tudi trgovskim zbornicam ter turističnim zvezam republike Slovenije in Hrvaške.

Med drugim vprašajo razširitev obmejnega področja na obeh straneh konfina in sicer na jugoslovanski strani do Bleda - Ljubljane - Gorskoga Kotarja in Crikvenice, na italijanski strani pa do Gradeža in Vidma.

PRAVICE LONDONSKEGA MEMORANDUMA MORAJO VELJATI TUDI ZA NAS.

Prof. Schiffrer je ob priliki javne debate o deželi Furlanija - Juljska Krajina, ki jo je priredila tržaška PSDI, izjavil, da je treba raztegniti pravice londonskega sporazuma na celotno področje, kjer živi slovenska jezikovna manjšina in da mora Italija dati Slovincem demokratične pravice in podpirati njih kulturni vsestranski razvoj. Ugotovil je, da je to tudi v interes Italije in da slovenska jezikovna manjšina ne predstavlja nikake nevarnosti, temveč zgodovinsko korist, saj je lahko most z obsežnim slovanskim svetom, ki je vedno bolj pomemben.

Srednjeveške cerkvice v FURLANSKI SLOVENIJI

«SUTURA ARMONICAMENTE RISOLTA TRA LE DUE CIVILTÀ SU TERRITORIO ETNICAMENTE SLOVENO E POLITICAMENTE ITALIANO» — ZATO OHRANIMO TO NAŠO EDINO KAMENITO ZGODOVINO

SV. KVIRIN PRI ŠEMPETRU (San Quirino). — Starodavna cerkva, sedaj spomenik padlim v prvi svetovni vojni, iz leta 1250, ki jo je sezidal slovenski stavbenik Martin Pirič ali Petrič. Tu se je sestajal vse do leta 1797 parlament Mjerske in Landarske banke, ki je imel nad našimi dolinami široko sodno in administrativno oblast. (Narisal prof. G. Marchetti)

Nadaljujemo s seznanom srednjeveških zaobljubljenih cerkva, ki jih je profesor Giuseppe Marchetti natanko proučil in jih opisal v furlanski znanstveni reviji «Sot la nape». To delo, za katerega smo mu mi Slovenci iz srca hvaležni, bi moralo biti v celoti prevedeno, a tega nam žal ni bilo mogoče v našem skromnem listu, kajti opis cerkvic je podroben in zato je razprava dolga. Objavili smo le izvečec in glavne karakteristike te edine naše kamenite zgodovine, obljublamo pa, da bomo kaj več pisali o tem v almanahu, katerega bomo izdali ob koncu tega leta.

23. GORENJA MJERSA (Merso di Sopra), cerkev zidana v čast sv. Antonu puščavniku, leta 1444. Tu se je sestajala «Banka slovenskih sosesk» in je torej ta cerkev zgodovinsko pomembna kot naš stari parlament.

24. SPODNJA ALI DOLENJA MJERSA (Merso di Sotto). Sv. Silvester, planinska cerkva iz 14. stoletja. Zidal jo je leta 1498 Luka iz Škofje Loke. Slabo ohranjena.

25. PEČNIJE (Pechine), sv. Mi-

hael (podružnica matajurske župnije): zgrajena v drugi polovici 15. stoletja.

26. PRAPOTISČA (Prepotischis), sv. Trije Kralji; planinska cerkva sezidana okoli 1470 leta, še danes nedotaknjena. Ta cerkev je zelo zanimiva zaradi slike iz 14. stoletja na glavnem oltarju.

27. RONAC (Rodda), planinska cerkva posvečena sv. Ulrihu, iz leta 1470. Njena struktura je ostala neizpremenjena, le večkrat ometana in prebeljena.

28. RONAC (Rodda), planinska cerkva sv. Lenarta v Osjaku; zgrajena je bila v poznem 14. stoletju, večkrat obnovljena in pozneje prizidani tudi karakteristični stolp z zvonikom. Posebno zanimivost vzbuja oltar, ki je podoben slovenskim zlatim oltarjem, vrezan v les iz leta 1600.

29. ŠPETER OB NADIZI (San Pietro al Natissone). Cerkev posvečena sv. Kvirinu, sezina leta 1250, obnovil pa jo je leta 1449 Martin Pirič ali Petrič. Ta cerkev je za nas furlanske Slovence izredno velikega zgodovinskega pomena,

kajti pred njo so se zbirali odposlanci «Mjerske in Landarske» banke, to se pravi odposlanci slovenskega parlamenta. Zadnjikrat se je parlament sestel leta 1803. Sedaj je cerkev narodni monument in obenem monument padlim vojakom iz sedmih komunov Nadiškega bazena v prvi svetovni vojni.

30. SARZENTA ali STUDENAC (Sorzeno), cerkev sv. Miklavža (podružnica župnijske cerkve Špetra); sezidana je bila v 15. stoletju.

31. ŠPINJON ali VRH (Spignon), planinska cerkev posvečena sv. Duhu in spada pod Landarsko župnijo. Sezidana je bila v 15. stoletju, a se je pozneje porušila in bila 1949 zopet obnovljena po starem tlorisu.

32. LIPA (Tiglio), Cerkva sv. 14. stoletju. Tudi ta ima zlat oltar urezan v les. Zaradi svojih posebnosti jo je komisariat za varstvo spomenikov proglasil za narodni spomenik. Zlati oltar, delo slovenskega umetnika, je izredno dobro ohranjen.

33. DOLENJI BARNAS (Vernasso), cerkev sv. Jerneja iz 14. stoletja; tuda ta ima lesen zlati oltar bogato okrašen iz poznega 16. stoletja.

Od nekaterih cerkva, kot na primer sv. Egidija v Kozici, Škocjana v Petjahu, sv. Jerneja nad Hlasto in sv. Jurija nad Gorenjem Barnasom, so ostale samo še ruševine.

Naši komuni, ki radi razmetavajo denar za razne reprezentativne stavbe, bi morali popraviti tistih nekaj naših že petsto let starih cerkva, ki so naša edina kamnita zgodovina in zgodovinska atrakcija. Stroški za popravila streh in oken ter vrat bi bili malenkostni.

Do istih zaključkov kot prof. Giuseppe Marchetti sta prišla tudi slovenska umetnostna zgodovinarja dr. Franc Stele in dr. Emilijan Luka, podružnica župne cerkve Špetra. Zgrajena je bila v poznem Ceve, profesorja in znanstvena sodelavca slovenske akademije in ljubljanske univerze. Prof. Marchetti pa se je na drobno poglobil v kamnito lepoto naših starih cerkva in nam odkril stoletno snovanje slovenskih graditeljev, ki parjev in slikarjev po cerkvah naše dežele.

Cerkve v Beneški Sloveniji se precej razlikujejo od ostalih cerkva v Furlaniji. Ni jih obogatila bogata italijanska umetnost, temveč skromni graditelji in slikarji, ki so prihajali iz slovenskih centrov Škofje Loke in Ljubljane in ki so prinesli s seboj skladen okus, da se zdaj strmino nad harmonično lepoto njihovih linij.

Sram bi nas bilo, da bi padali v neko nacionalistično lažno napihovanje, češ videti tudi tukaj sto in sto letno jasne sledove slovenske civilizacije in bi se dvigali naprej k tisočletni civilizaciji, kot so to delali in še delajo v naših krajih zadnji ostanki nekdanje-

ga «imperjalnega» nacionalizma. Pravzaprav pa je res, da smo napravili vse kar imamo lepega in zgodovinskega v naših dolinah in sami Slovenci. Samo to hočemo pibiti, odvreci stare laži o tuji tisočletni civilizaciji pri nas, ki je nikdar ni bilo, kvečjemu nekaj desetletij barbarstva v sedanjem stoletju pod raznimi črnimi fašističnimi režimi.

Ponavljamo le s poštenim znanstvenikom Marchettijem, da naša Furlanska Slovenija pomeni «la sutura armonicamente risolta tra le due civiltà su territorio etnicamente sloveno e politicamente italiano». To in nič več.

LANDARSKA JAMA: «zlati oltar» v cerkvi sv. Ivana v Celé, ki so ga izdelali slovenski umetniki znane škofjeloske šole. Se vedno je dobro ohranjen.

Tisk italijanske nacionalne manjšine v Jugoslaviji

PANORAMA

mesečna revija; direktor LUCIANO MICHELAZZI, glavni in odgovorni urednik VALERIO ZAPPALÀ; redakcija in administracija: Ulica Rade Končar, 44/v - RIJEKA.

Zelo interesantna revija, bogato ilustrirana, prinaša politične reportaže, kulturne zanimivosti iz življenja italijanske nacionalne manjšine v Jugoslaviji; objavlja romane, pesmi in druga literarna dela ter kulturne novitete italijanskih avtorjev. Pri tej reviji sodelujejo predvsem pesniki in pisatelji italijanske narodnosti, se poslužuje pa tudi sodelovanja slovenskih in hrvaških književnikov. Revija obsega 32 strani, ima barvane platnice in izhaja že enajsto leto. Stane 70 din in jo izdaja «Azienda giornalistico-editoriale EDIT». Tiska jo tiskarna «Novi List» - Rijeka.

IL PIONIERE

mesečna mladinska revija; glavni in odgovorni urednik FEDORA MARTINČIĆ; izdaja jo «Azienda giornalistico-editoriale EDIT», Ulica Rade Končar, 44/v. Tiska jo ista tiskarna, ki tiska Panorama; obsega 24 strani in stane 30 din. Poučna revija, zlasti za šoloobvezne otroke. Uporabljajo jo v šolah kot dodatek pri čitanju. Tuda ta revija je bogato ilustrirana, barvana, prinaša poučne spise iz narave, fizike, kemije ter razvedrilo. Seveda ne manjka tudi zgodb, ki zanimajo današnjo mladino in raznih stripov (fumetti) za najmlajše in doraščajoče. Zanimiva je tudi rubrika, v kateri sodelujejo učenci raznih šol ter pisma mladih bravcev uredništvu.

SUPPLEMENTO LETTERARIO EDIT

Priloga revije Panorama, ki obsega 24 strani in obravnava aktualno literarno, umetniško in splošno kulturno življenje v Jugoslaviji. Zadnja številka priloge prinaša intervju z Nobelovim nagajencem Ivom Andrićem; razpravo znanega italijanskega slavista Umberto Urbanija o Miroslavu Krležu; južnoameriške poezije, o francoskih literarnih nagradah in primere moderne jugoslovanske proze. Ciril Zlobec, znani slovenski pesnik in pisatelj, je napisal obširno razpravo o slovenski povojni poeziji, Boris Vižintin pa utise razstave v Palazzo Grassi v Benetkah.

LA VOCE DEL POPOLO

Dnevnik, organ socialistične zveze delovnega ljudstva Istre in Reke. To je pravzaprav glasilo italijanske nacionalne manjšine v Jugoslaviji. Glavni urednik je GIACOMO RAUNICH. Tiska se v Rijeki, založnik je EDIT. Dnevna naklada je 3.000 izvodov, kar je zelo mnogo, če upoštevamo, da ima italijanska nacionalna manjšina v Jugoslaviji približno 35.000 pripadnikov. Posamezna številka stane 20 Din.

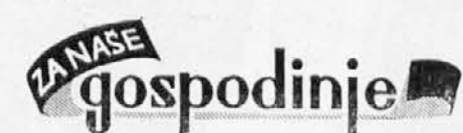
ZAKAJ POSTANE KROMPIR SLADEK

Včasih ušafa krompir u marzli shrambi sladek okus. Krompir rata sladek, čeglih ne zmarzne, lahko pa tud namrzne, ne da bi zavoj tega ratu buj sladek. Zatuó se motimo, če mislimo, de krompir rata sladek zaki je namrznu. Krompir pozimi zgubi precej teže. Ne izhlapeva samo voda, ampak se zmanjša tud kvantiteta amida (škroba), zaki se ta trasformà u sladkor. Če je kljet gorkà se ponuca ves sladkor, ki je u amidu, če je pa hladnà (— 2° C) se pa u krompirju nabere več sladkorja an zatuó postane sladek. Krompir navadno zmarzne par — 3° C. Tajšen krompir je nekaj cajta še nucen, a potlè rad zgrije.

DAJAJMO ŽIVINI TUD KLAJNO APNO

Poleg hranilnih sostanc — na primer beljakovine (albumine) an škroba (amida) — nucajo živali tud minerale. U dobrem fuotru so soli, japno, fosfor, željezo, magnezij, kalij an druge materije, se-

vjeda u zlo majnih kvantitetah. Kaduor pa nima zadost dobrega sena muora fuotru dodajat minerale. Če fuotramo živino s pomanjkljivo hrano, navadno zbojeje; par mladi živini se ne morejo pravilno razvijati kosti. Pozneje živina tud na splošno zbojeje. Zatuó kor k slabemu fuotru dodajat med drugim tud klajno japno. Kravam dajemo na dan po eno žlico ali dve (25 do 50 gramu), konju eno žlico (25 gramu), prašetom po eno žlico, teletom po 8 do 15 gramu klajnega japna na dan.

Presušeno pasto za šoolne (patina) postavimo na kraj gorke peči, ji parlijemo nekaj krapljic trpentina (acqua raggia) an jo premješamo, de je spet nucna.

Zelen petersil (prezzemolo) bo ostu več cajta frišen, če ga daržimo u vodi, katjeri smo dodali nekaj limonovega soka.

Kadar kupujemo ribe gledejmo na tuò, de lepuò dišijo, de imajo napeto kožo, jasne oči an mokre, rdeče škрге.

Pravkar je izšel v Ljubljani v zbirki KONDOR tretji ponatis na priljubljenega romana

FRANCETA BEVKA:

KAPLAN MARTIN ČEDERMAC

—o—

Naročite ga lahko pri naši redakciji.

KAPLAN MARTIN ČEDERMAC

DA NON TRASCURARE

PROBLEMI DI ATTUALITÀ

SISTEMARE E ARGINARE I CORSI D'ACQUA — RICREARE IL PATRIMONIO ZOOTEKNICO E QUELLO BOSCHIVO — IMPEDIMENTI DOVUTI ALLE «SERVITÙ MILITARI» — CREARE UNA COSCIENZA TURISTICA E ALLESTIRE ADEGUATI CENTRI DI RICHIAMO — DARE LA PRECEDENZA ALLA VIABILITÀ CHE È LA PIÙ TRASCURATA E NEL CONTEMPO PIÙ NECESSARIA

Il recente periodo di piovosità ha ancora una volta causato danni notevoli nella nostra zona. Infatti, nelle Convalle del Natisone, nonché nella Valle del Judrio, e precisamente nei Comuni di Savogna, Pulfero, Grimalco, Prepotto e San Leonardo, le acque uscite dai loro letti si sono riversate rovinosamente su vasti tratti di terreno coltivato che costituisce l'unico modestissimo cespite di quelle popolazioni. In particolare i maggiori danni li ha subiti la zona di San Leonardo ad opera dei torrenti Cosizza ed Erbezzo.

Perché tale calamità si ripercuote ogni tanto su queste zone (ai danni causati dall'ultima alluvione non si è ancora provveduto)? Forse perché queste zone sono ritenute, in quanto a precipitazioni, le più piovose d'Europa? Certo che sì, ma appunto per questo sarebbe stato da tempo necessario provvedere ad una conveniente sistemazione dei letti stessi dei corsi d'acqua nonché ad una adeguata arginatura.

Qua e là si è fatto qualche cosa in merito — sia pure come a Pordenone, per contenere le furie del Noncello, in modo irrazionale e quindi relativamente efficiente — quassù da noi, vivaddio, non si è fatto proprio nulla e i corsi d'acqua si trovano virtualmente allo stato naturale.

Va da sé che questo serio e grave inconveniente va eliminato, e lo si elimina con radicali e tempestivi provvedimenti di sistemazione e di arginatura.

Ma i guai nella zona non cominciano e finiscono qui, a parte lo spopolamento, la disoccupazione, la mancanza di fonti di lavoro, la fuga dai campi, altri ve ne sono che assillano e turbano l'animo della popolazione, generalmente povera, e tra questi la falcidia del patrimonio zootecnico e di quello boschivo che un tempo costituiva una delle maggiori risorse locali. E se il patrimonio zootecnico ha subito una perdita che va dal 50 al 60 per cento, quello del legname è stato depauperato quasi completamente.

anche la costruzione di argini, di opere di miglione e di case di abitazione che si renderebbero necessarie in loco per la cura dei pascoli, delle malghe e per gli stessi lavori che i boschi montani richiedono.

Detto questo, non sembra un paradosso il «Comprensorio di Bonifica Montana delle Prealpi Giulie» se qui, appunto per i divieti militari, non si può provvedere a far migliorare la situazione con i provvedimenti che la legge sulla montagna prevede?

E' poi da tener conto che nelle zone sottoposte a «servitù militari» non si può nemmeno procedere ad un qualsiasi miglioramento delle precarie e difficoltose comunicazioni, ed uno degli esempi più significativi è offerto dall'impossibilità di costruire il breve tratto di strada che dovrebbe collegare l'abitato di Prosenico con il resto del comune attraverso l'Alta Valle del Natisone.

E non è ancora finita. Nelle nostre valli vi sarebbe la possibilità di sviluppare una certa quale industria turistica sul tipo di quella che si sta affermando in altre zone montane, come ad esempio nella Val Canale e in altre valli della cerchia alpina prima neglette e trascurate. D'accordo che l'industria turistica necessita di essere assecondata dall'industria

NADALJUJE IZ PRVE STRANI

VASI NA POBOČJU KOLOVRATA NAJBOLJ PASIVNO PODROČJE

bolj rodovitnih in manj napornih krajih na ravnem. In kje naj vzamejo denar za take datjave? Če ne bi bilo tujine, če ne bi bilo Belgije, Francije, Švice, Germanije in Amerike, kamor se je izselilo nešteto posameznikov in družin, in od koder pošiljajo svojem svoje prihranke, bi bile že zdavnaj zarubljene vse kravice, ki jih še redijo tisti, ki so ostali pri hiši za vahto stari domačiji.

Kot smo v začetku obrazložili, pride le 15 procentov celotnega teritorija na gozd, če ga sploh moremo tako imenovati, kajti prevladuje grmičevje in robidovje; če odštejmo tudi tistih nekaj malih njivic, ostanejo le goličave, ki bi jih bilo nujno potrebno pogozditi. Tu, ki je svet tako strm, bi se moralo pogozditi prej kot kjerkoli drugje že zaradi pogostih snežnih in zemeljskih plazov, ki se neprestano trgajo prav zaradi tega, ker ni drevja, da bi jih zadrževalo. To delo bi prineslo velike koristi tudi lesnemu patrimoniju za bodoče generacije in ti slikoviti kraji, kot so Dreka in njene vasi, bi kmalu nekaj imeli tudi od turizma, ki si že, in ne daleč od nas, odpira pot. In komun bi ne smel pri temu dremati, ampak bi moral biti prav on tisti, ki bi dajal pobudo za splošno zboljšanje težke ekonomske situacije Dreke.

Tako ni mogoče nadaljevati. Nekaj je treba le ukreniti; ljudem je treba zagotoviti delo na domačih tleh, in če to že ni mogoče — kar pa je mogoče vsaj v neposredni bližini doma, v Cedadu, Vidmu ali tam okoli; tako ne bi bilo potrebno ljudem vdrati po svetu, od države do države, brez poklica in brez znanja tujih jezikov za se preživeti. Tudi ljudje iz vasi južnih obronkov Kolovratovega pogorja imajo pravico živeti v Italiji, saj so tudi oni prelivali kri in umirali zanjo po raznih frontah. Zato bi morala država polagati več pažnje nanje, ki so danes zapušteni samim sebi, brez zaposlitve in mimogrede naj dodamo še to, tudi brez najosnovnejših nacionalnih pravic, kar ne gre preveč v čast uradnim oblastem in prav posebno tistim, ki danes sede na vladi tudi s podporo glasov tega preprostega, a dobrosrčnega in poštenega ljudstva ob konfinu.

Nešteto domačih ljudi je odšlo in še odhaja in večina teh z upanjem, da bi se ne vrnil nikdar več v rojstne kraje. Ljudsko štetje iz leta 1951 je pokazalo, da ima dreški komun 1342 prebivalcev; danes jih živi tukaj pa manj kot 600. Nima smisla, da bi komun v svoji anagrafski sekciji — in to iz nam neznanih razlogov, a ki bi se lahko nanašali na nekatere finančne beneficije, kot na primer tiste, da bi nadaljevali prejemati gotove državne tribute — še nadalje registriral število ljudi, ki je bilo pred desetimi leti.

To masovno izseljevanje nam da misliti, da se bo teoretično čez ne doli let izpraznila vsa občina in tako bo postala Dreka s svojimi petnajstimi zaselki nekaka arheološka privlačnost, kot že postajajo, na žalost, drugi gorski kraji naše obubožane dežele.

Ganijo nas nadloge, ki teže in žaloste te uboge ljudi, posebno one, ki žive v najvišje ležečih vaseh na pobočju Kolovrata; oblasti nič ne skrbijo, da bi se vsaj delno izboljšala njihova obupna ekonomska situacija; in njihova dolžnost bi bila ta, da (posebno takrat ko bo ustanovljena dežela Furlanija-Juljska Krajina) povzamejo takoj vse potrebne ukrepe in pridejo naproti tem vsem z zadostnimi finančnimi sredstvi.

Samo z ekonomski prepovedom in s spoštovanjem etničnih, jezikovnih in kulturnih pravic, ki bi morale seveda biti priznane vsem našim ljudem, se bo moglo ustvariti v teh trpečih, a ne popolnoma udanih ljudeh, potrebno zaupanje v boljše, bolj uspešno in bolj srečno življenje. V. T.

PO POTI NAŠIH PREDNIKOV

pismu, ki smo ga objavili svoj čas v našem listu, so jih vabili, da naj se skupaj spravijo in naj skupaj rešujejo probleme, ki tarejo naše uboge vasi. Troštajmo se, da bojo po zgledu Karnijcev res kaj napravili, zakaj po starem ni moč iti naprej.

Pod Beneško Republiko so naši ljudje nekaj veljali. V okviru takojimenovane Landarske in Mjerske banke (parlament) so se sami administrirali in tudi sodili. Čeglih so živeli v časih ko je redko kdo znal brati in pisati, so izvolili iz svoje srede odposlance, ki so jih zastopali v Benetkah pri Dogeju. In tudi kasneje, ko so naši kraji prišli pod Italijo, so zastopali naše doline v provincialnem konsiliju samo domačini. Se stoji zapisano, da sta sedela pred 80 leti v videmski deputaciji notar Anton Kukovac iz Spjetra in Jožef Sirk iz Gorenje Mjerse, in pozneje, to je v letih nekaj pred prvo svetovno vojno tudi Ivan Trinko, naš poet in narodni buditelj.

Zakaj se ne bi mogli vrniti na pot naših prednikov in imeti toliko zaupanja v domače ljudi, da bi iz svoje srede zbrali naše predstavnike, ki bi nas zastopali v vseh istancah?

Rešujemo torej sami, kot jih rešujejo Karnijci, naše ekonomske in politične probleme in ne nasedajmo tujim ljudem ali tem prodanim domačim slavohepležem, ker ti vidijo v našem prebujanju in napredku konec svojega gospodstva nad našo zemljo in konec nadaljnega izkoriščanja našega delovnega človeka. Zaupajmo zato samim sebi.

Odgovorni urednik: VOJMRIR TEDOLDI
Dovoljenje videmskega sodišča št. 47
Tisk: S. Marco — Krmin — Videm

VAL RESIA: Veduta di Stolizza posta alle falde del monte Kanin.

Più che tutto, quindi, nella zona bisogna porsi subito al lavoro per fronteggiare il problema del rimboschimento che va iniziato subito non solo per gettare le basi di un incremento produttivo del legname ma anche per salvaguardare le stesse località pedemontane e della sottostante pianura friulana in quanto un buon rimboschimento impedirebbe il formarsi di grosse correnti d'acqua oltrechè evitare la caduta di grossi massi e di valanghe, che minacciano addirittura di investire e distruggere intere borgate a cominciare da quelle della valle del Malina sopra Attimis e del Judrio sopra Albana.

Noi ci meravigliamo del perché, esistendo una legge tutoria a favore degli alluvionati, alle nostre popolazioni non si sia mai venuti incontro o se si è venuti incontro questo è stato fatto in una forma veramente irrisoria e umiliante, di preferenza con qualche chilogrammo di pasta e anche quella distribuita in forma discriminata; e ci meravigliamo anche del perché si continua, in periodo di alte conquiste scientifiche e cosmiche, a mantenere inalterate, specie da noi, le ormai superate e inutili «servitù militari». Ed è anche questo stato di fatto che contribuisce in misura notevole ad impedire in quasi tutte le nostre valli la rinascita boschiva. Ed è qui appunto che bisogna battere il chiodo e noi lo battiamo senz'altro. Con le «servitù militari» non solo si impedisce il rimboschimento ma si impedisce

alberghiera, ma questa può anche sorgere in un secondo tempo o anche parallelamente se in prospettiva, oltre le possibilità finanziarie, vi è anche la volontà di voler fare specie quando la natura presenta, come da noi, le necessarie caratteristiche per ospitare e far godere i turisti.

Chi può, ad esempio, negare la bellezza dei panorami che si ammirano dal Monte Matajur che esso stesso potrebbe costituire un fascinoso punto di attrazione tanto d'estate quanto d'inverno in quanto la sua zona è dotata di magnifici campi di sci?

Vi sono poi le Grotte di Villanova in Val Torre che per ampiezza sono considerate tra le maggiori d'Italia e per bellezza artistica tra le migliori d'Europa: perché specie qui non si comincia a fare qualche cosa?

E non si deve dimenticare la Val Resia ricca di verde, di acque per gli amanti della pesca, di possibilità escursionistiche; e infine di quanto potrebbe offrire il Monte Canin, ora frequentato anche dai Friulani soltanto dalla parte est, vale a dire dalla parte della conca di Plezzo e dalla quale parte il turista può sbizzarrirsi spregiudicatamente anche con le macchine fotografiche ritraendo i luoghi e le vedute che più lo avvincono e interessano.

Si trasformino quindi i nominati centri in altrettanti centri turistici, ed il primo grande passo verso la rinascita economica sarà da ritenersi senz'altro compiuto.

GIUDICATO DAL TRIBUNALE UN TRUFFATORE DI NOSTRI EMIGRANTI

Nel mese di marzo si è celebrato a Monza il processo a carico di Vittorio Caraffa, autore di una colossale truffa ai danni di numerosi lavoratori emigrati in Svizzera.

Come è noto, le operazioni del Caraffa ed il crack finanziario che ne è risultato hanno fatto parlare di sé alcuni anni or sono, allorché alcune centinaia di emigrati, tra i quali parecchie decine oriundi delle nostre valli, appresero che il «banchiere» al quale avevano affidato i loro risparmi aveva fatto fallimento. Fu una notizia tremenda per molti che avevano riposto in lui la loro fiducia: infatti moltissimi videro andare in fumo tutti i loro risparmi. In totale il Caraffa risulta aver truffato centinaia di persone per una cifra che si aggira attorno ai trenta milioni di lire. Come avveniva la truffa? Sotto il nome di una società «Eximport» appositamente creata, si faceva versare in franchi svizzeri i risparmi degli emigranti assicurandosi il possesso per qualche tempo dietro pagamento di due lire per franco, oltre il cambio concordato. In tal modo otteneva i capitali per sovvenzionare altre due aziende, la SITEA e la ITALNEON per l'esportazione ed il commercio di televisori ed elettrodomestici. Nel 1954 è stato dichiarato il fallimento con un passivo di 170 milioni contro 44 di attivo. Non è stato ancora spiegato in qual modo l'imputato facesse entrare in Italia le somme che in sei anni di attività hanno oltrepassato il miliardo di lire ripartito fra 700 finanziatori. Il tribunale dovrà inoltre approfondire un altro particolare che desta non pochi sospetti: Italo Caraffa, fratello di quello che viene chiamato il «Giuffrè dell'emigrazione», ha acquistato in quegli anni un aeroplano personale da turismo. Sembra che non sia in condizione di dimostrare dove ha preso i soldi necessari per l'acquisto.

E' certo che il processo, al quale si presentavano come testimoni alcune decine di emigrati ed ex emigrati truffati, suscitava viva risonanza in Italia ed all'estero e servirà a mettere in guardia gli emigranti su certi «operatori finanziari» che ancora si possono presentare.

FIAT Commissionaria
Bolgeri & Clocchiatti
Via Treppo, 22 - UDINE - Telef. 3876
Novi in rabljeni automobili za izvoz

vaš čas pridobi VSO svojo vrednost!

industria orologerie speciali e apparecchi elettromeccanici

sodalbudine

UDINE
Via Chiossato 4
Tel. 0432 2 3